

РЕАЛИЗИРАНЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД ЧРЕЗ УЧЕБНИЯ ПРОЕКТ В НАЧАЛНИТЕ КЛАСОВЕ

Доц. д-р Николинка Атанасова

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Компетентностният подход е един от най-ефективните в педагогическата практика по света. Той е продиктуван от влиянието на демократичните образователни парадигми, и най-вече на личностно ориентираната и конструктивистката. Чрез него се очаква да се формират креативни и можещи млади хора, които да се справят с различни предизвикателства. Този подход е гъвкав и може да се реализира чрез различни форми, методи и средства за обучение в училищната практика. Проектът, като един от тях, е недостатъчно изследван път за системното реализиране на този подход. Целта на настоящата публикация е да разкрие връзката между компетентностния подход и проектното обучение, а също и отношението на учителите и учениците от началното училище към учебния проект. По този начин могат да се очертаят основни насоки за неговото по-ефективно реализиране в училищната практика, което да бъде в помощ на началния учител. Съвременният педагог е изправен пред множество предизвикателства, поради което всяка професионална подкрепа и помощ са от значение за професионалното му утвърждаване и усъвършенстване.

Ключови думи: компетентностен подход; учебен проект; учители; ученици

1. За симбиозата компетентностен подход – учебен проект

Съвременното училищно образование все по-интензивно се разгръща на базата на компетентностния подход. Тук се счита, че той представлява многогледна съвкупност от начини и средства за формиране на личности, притежаващи богат набор от компетентности за пълноценно функциониране в заобикалящата ги среда. Известен факт е, че компетентностният подход се характеризира с: интегрирано междупредметно взаимодействие, практическа насоченост на обучението, прилагане на иновативни подходи и практики в процеса на преподаване и учене, ориентация към резултати – фокусът е върху комплекс от умения за действие в различни нестандартни ситуации¹.

Тези негови белези се трансферират изцяло върху проекта и проектното обучение, които, от своя страна, се отличават със следните *характеристики*:

основават се на идеите на прогресивизма и конструктивизма; осъществяват се във и извън класната стая; налице са ясни цели; наличие на етапи за осъществяване; реализация на основни задачи, съпътствани от взаимносвързани частични задачи; обучението е центрирано върху ученето, а не толкова върху преподаването; свързани са с известна уникалност и творчество на процеса и резултата; осъществяват се предимно чрез групова работа; наличие на богат набор от дейности (устни, писмени, практически); регламентирани са във времето; ученикът е активен субект в обучението, който решава практически задачи в позитивна среда; учителят е фасилитатор, консултант, партньор в обучението².

Тези допирни точки и сходства между компетентностния подход и учебния проект в началните класове разкриват една симбиоза между тях, която прави проекта изключително необходим в съвременното училище. Той се оказва важен фактор за по-ефективното реализиране на компетентностния подход.

2. Проектът в началните класове

Проектът е подходящ за формиране и развитие на всяка от ключовите компетентности у учениците в I – IV клас. С разнородната си тематика, богатия набор от цели, методи и ресурси, възможностите за междупредметни връзки проектът допринася за развитие на:

- компетентности в областта на българския език;
- умения за общуване на чужди езици;
- математическа компетентност и основни компетентности в природните науки и в технологиите;
- дигитална компетентност;
- умения за учене;
- социални и граждански компетентности;
- инициативност и предприемчивост;
- културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество;
- умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт.

Не е случаен и фактът, че в учебното съдържание по задължителните учебни предмети в началните класове все по-често могат да се открият примери за работа по проекти. Тя се разгръща в два варианта. Единият е, когато на учениците се предлага готова тема, а другият е, когато чрез конкретна изследователска задача се насочват към самостоятелно формулиране на тема за проект. При първия вариант много важен момент е изборът на подходяща тема от учителя. За целта могат да се формулират конкретни критерии за избор на тема за проект. Примерни критерии могат да бъдат следните:

- да бъде актуална;
- да е точно и ясно формулирана, за да бъде разбираема за обучаваните;

- да е съобразена с познавателните възможности на учениците;
- да е съобразена с интересите на обучаваните;
- да предполага индивидуална и групова работа;
- да бъде съобразена с типа на проекта;
- да е свързана с конкретно учебно съдържание;
- да интегрира различни дейности и средства;
- да позволява стимулирането на творчество и оригиналност;
- да позволява постигането на различни по вид резултати – нематериални (знания, умения и компетенции) и материални (портфолиа, табла, таблици, схеми, модели, снимки, албуми и т.н.);
- да дава възможност за измерване и оценяване на очаквани резултати.

Сред подходящите теми за началните класове са следните: „Заедно можем повече“; „Рамо до рамо“; „Да протегнем ръка“; „Моят роден край“; „Нашите традиции и празници“; „Здравословен начин на живот“; „Мечтите стават реалност“; „Водата в живота на живите същества“; „Нашето пътешествие в ... (Италия, Германия, Канада, Индия и др.)“; „Мечтаната класна стая“; „Нашият по-зелен дом“; „Скритите съкровища на България“ (Проучване на малко популярни забележителности в България) и др.²

Тези теми могат да се реализират както чрез краткосрочни интердисциплинарни проекти, така и чрез средносрочни или дългосрочни проекти. Те са подходящи за едновъзрастни и разновъзрастни групи ученици, което дава голяма свобода за действие на всички участници в проекта.

Ефективната проектна дейност обаче се осъществява и при спазването на система от стъпки, фази, етапи. Като пример за реализиране на процеса на интердисциплинарно проектно ориентирано обучение лице в лице могат да се посочат изброените тук стъпки:

- избор на тема за проектна работа;
- избор на учебно съдържание от различни предметни области, кореспондиращо с темата на проекта;
- съставяне на задачи с изследователска насоченост;
- избор на подходящи ресурси;
- разпределяне на задачите по групи;
- решаване на задачите;
- презентиране на получените резултати;
- анализ и обсъждане на резултатите от проектната работа;
- приложение на резултатите в следващ проект.

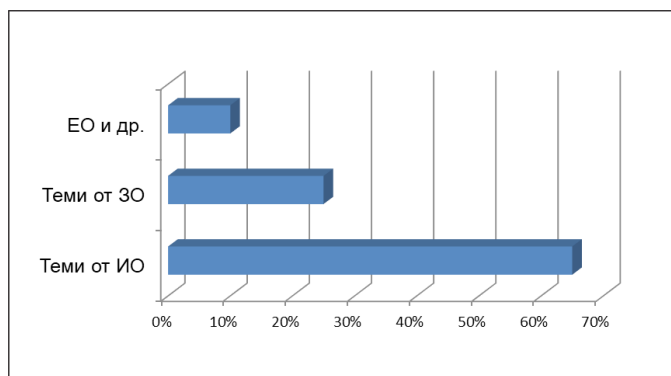
Предложеният тук вариант на процеса на проектно обучение показва, че фазите, през които може да се премине, условно могат да се разграничат на основни и допълнителни. Това означава, че педагогът и обучавашите се имат свободата да избират и съставят най-удачната комбинация от стъпки за конкретната проектна учебна ситуация.

За ефективно прилагане на проекта в училищната практика значим фактор е отношението на субектите към него. Мнението на учители и ученици в началния етап на образование очертава пътищата за оптимизиране на работата по проекти с малките ученици.

3. Началните учители за учебния проект

През учебната 2021/2022 г. в Пловдив е проведено анонимно анкетно проучване на 20 начални учители, за да се констатира отношението им към проектното обучение. Резултатите показват, че 95% от анкетираните учители считат, че проектите ще съдействат за по-ефективно обучение на децата от началните класове. Същият процент учители (95%) смятат, че проектът в класната стая е много подходящ за обучение на деца билингви, тъй като по-лесно се преодоляват езиковите бариери и учениците са по-мотивирани за учене чрез практически задачи и дейности.

Що се отнася до темите за проектно обучение, 65% от началните учители считат, че най-подходящи за децата в I – IV клас са теми от областта на интеркултурното образование, 25% – теми от областта на здравното образование, 10% – за екологичното образование, и др. Тези резултати показват, че вероятно в началните класове трябва да се акцентира на общуването и формирането на толерантно отношение към другия, различния от нас човек, за да се ограничат агресията и конфликтите в училище, а и извън него. По този начин ще се създаде благоприятна позитивна среда за обучение в дух на сътрудничество, взаимопомощ и партньорство. Среда, основаваща се на позитивния педагогически подход, който според Л. Витанов: „включва създаването и прилагането на по-динамичен, свободен и споделен подход за подбор и структуриране на учебно съдържание, прилагането на позитивни подходи за възпитание и управление на класа, както и последователен процес на обучение, ориентирано към компетентности“ (Vitanov 2022, p. 55).

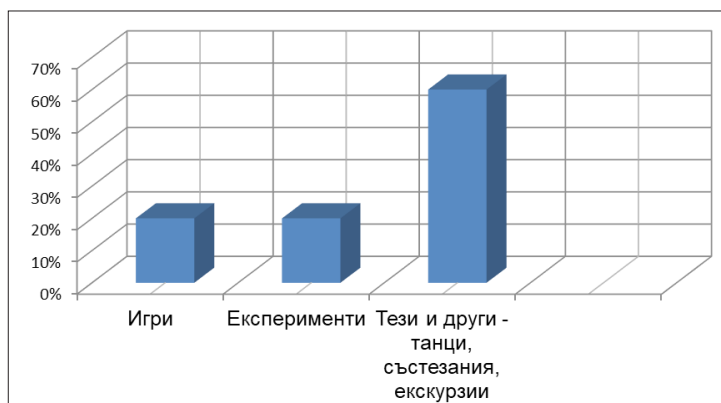

Фигура 1. Предпочитани теми за проектното обучение в I – IV клас

Данните от настоящия въпрос в анкетата за начални учители са представени на фигура 1.

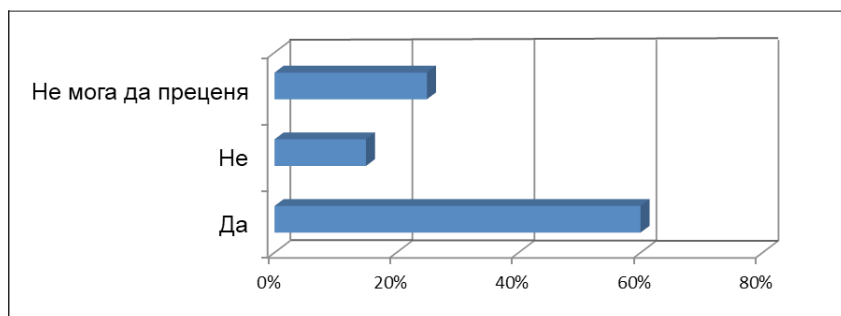
На въпроса „Какви дейности бихте включили в проекта?“ 20% от анкетираните са предпочели игрите, а други 20% са избрали експериментите. Най-висок е процентът

на учителите (60%), които са предпочели тези и други дейности, като танци, състезания, екскурзии и др. Изборът на богат набор от дейности показва, че учителите познават добре възрастовите и познавателните характеристики на учениците в I – IV клас, които предполагат повече динамика и разнообразие в обучението и възпитанието на децата, за да бъдат те мотивирани за активно учене, учене с разбиране и интерес към новото и непознатото (фигура 2).

Фигура 2. Предпочитани дейности в проекта

На въпроса „Бихте ли включили родители на учениците в проектното обучение?“ болшинството от учителите (60%) отговарят положително, 15% са на противоположното мнение, а 25% не могат да преценят. Тези резултати показват, че доминират учителите, които считат, че участието на родителите в проектното обучение ще стимулира вътрешната мотивация за учене у малките ученици и същевременно със своя опит и знания родителите ще съдействат за по-ефективното осъществяване на проектите (фигура 3).

Фигура 3. Участие на родителите в проектното обучение

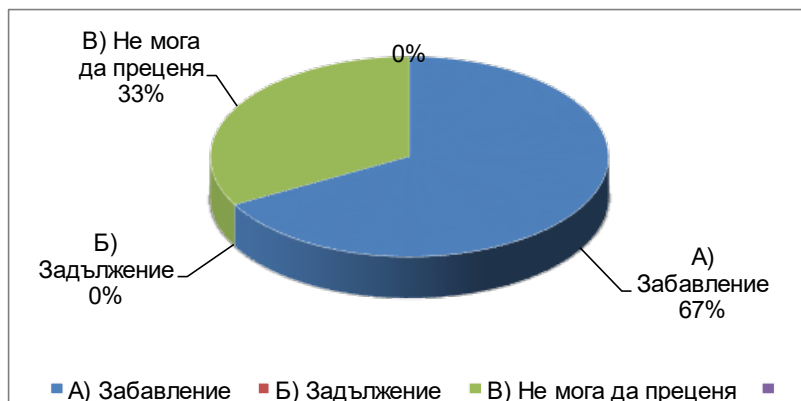
От всички анкетирани 75% предпочитат по време на проектното обучение учениците да работят по групи, като самостоятелно определят състава на групите, в които ще участват, ръководейки се предимно от сходства в интересите им. Учителите считат, че оптималният период за реализиране на един проект с ученици от I – IV клас е от една седмица до един месец, т.е. това е периодът на един средносрочен проект.

Началните учители са силно мотивирани за системно осъществяване на проектното обучение в началните класове, тъй като ясно отчитат неговите силни страни и предимства пред класическото директивно обучение лице в лице.

4. Учениците в началните класове за учебния проект

Във връзка с проектното обучение през същата година в Пловдив е проведено анкетно проучване на 50 ученици в началния етап на образование.

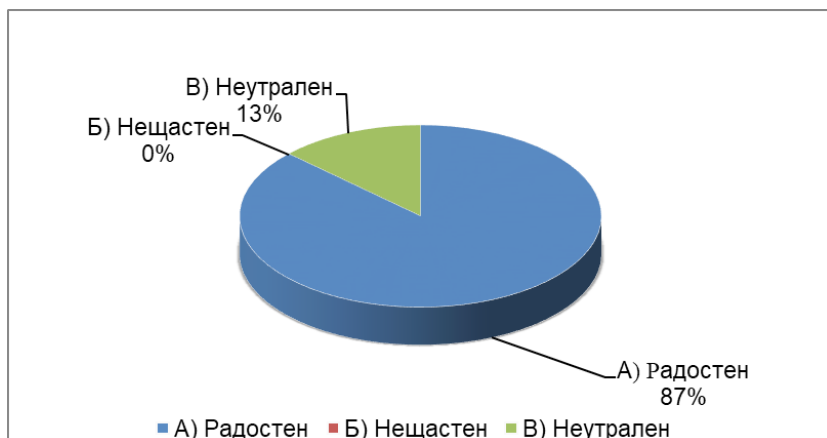
На въпроса „Какво е за теб проектът?“ най-висок е процентът (67%) на учениците, които отговарят, че според тях проектът е забавление. Това дава основание да се смята, че той заема важна роля в обучението на малките ученици. Децата не приемат проекта като задължение. Значително по-нисък е процентът на учениците, които са отговорили, че не могат да преценят. Това най-вероятно се дължи на по-пасивното им участие в училищните занимания и дейности. Резултатите по този въпрос ясно се открояват на представената фигура 4.

Фигура 4. Проектът през погледа на учениците

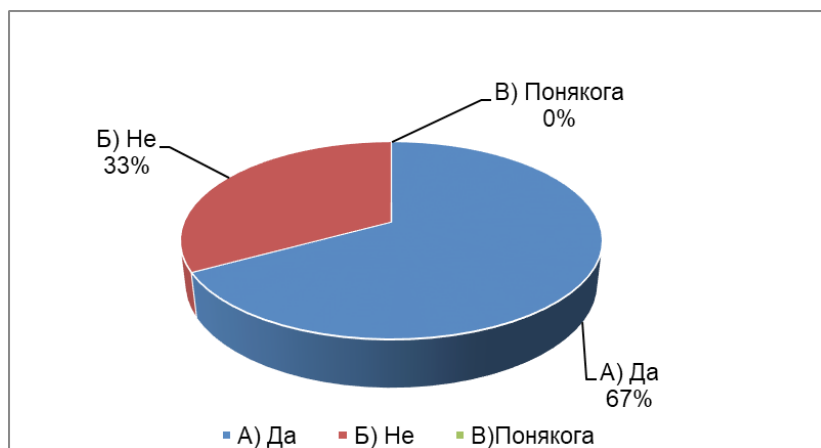
На следващия въпрос – „Как се чувстваш, когато участваш в проекти?“, болшинството от анкетирани (87%) заявяват, че когато работят по проект, са радостни. Това показва, че учениците асоциират проекта със забавление и имат позитивно отношение към него. Доста по-нисък е процентът на тези, които нямат категорично мнение по въпроса, което може да се обясни или с чести отсъствия

от училище, или с желание да не бъдат в ролята на изследователи, откриватели, творци, което ги прави по-пасивни участници в процеса на обучение, или пък не умеят да си правят рефлексия и да преценяват емоциите си (фигура 5).

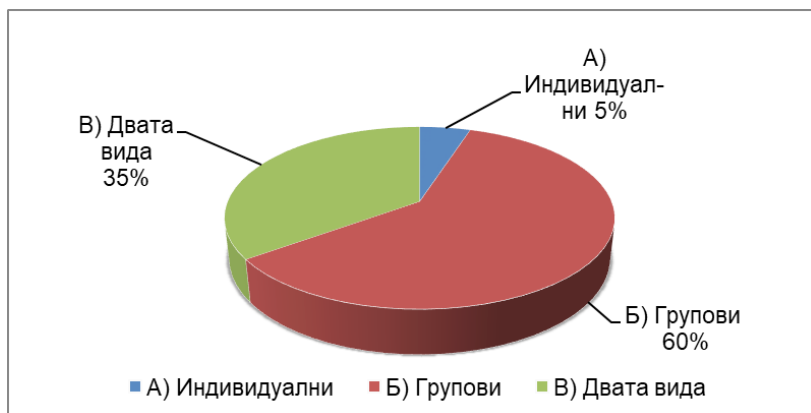
Фигура 5. Емоционално състояние на учениците в процеса на проектно обучение

Прави впечатление, че малките ученици подхождат отговорно към работата по проекти. Това се откроява и в резултатите от въпроса „Чувстваш ли се отговорен за изпълнението на даден проект?“. Тези резултати разкриват и наличието на вътрешна мотивация за учене чрез действие, учене чрез правене (фигура 6).

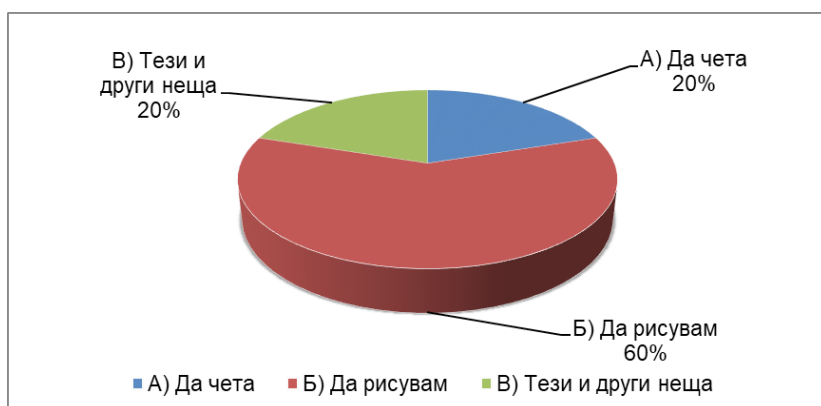
Фигура 6. Отношение на учениците към участието им в проект

На въпроса „В какви проекти предпочиташ да се включваш?“ болшинството от анкетираните ученици (60%) заявяват, че предпочитат да се включват предимно в групови проекти. Това вероятно се дължи на потребността им от социални контакти и общуване с връстници, което ги кара да се чувстват по-сигурни и по-уверени в собствените си възможности (фигура 7).

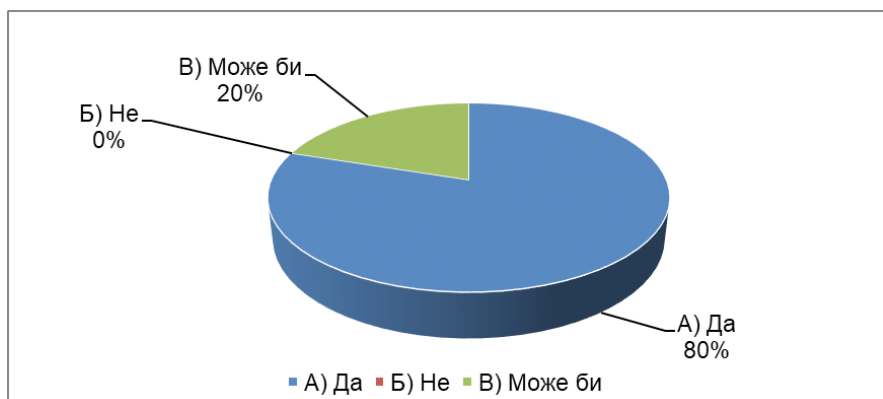
Фигура 7. Предпочитани от учениците видове проекти

По отношение на предпочитаните дейности по време на проектното обучение и по-конкретно на въпроса „Какво обичаш да правиш по време на проект?“ доминира изборът на рисуването, което не е изненада, тъй като децата са в период на преход от нагледно образно към абстрактно-логическо мислене и все още визуализацията в обучението е доминираща (фигура 8).

Фигура 8. Предпочитани от учениците дейности в учебните проекти

В края на анкетата на въпроса „Желаеш ли да има повече проекти?“ най-висок е процентът (80%) на децата, които отговарят категорично, че искат да работят повече по проекти. Няма анкетирани, които да са на обратното мнение. Това дава основание да се смята, че децата са любознателни и имат желание в бъдеще да се обучават по-често чрез проекти. Едва 20% от децата заявяват, че не са сигурни и се колебаят. Това е така, вероятно защото тези деца имат нужда от подкрепа и стимулиране на вътрешната си мотивация за активно учене чрез практически действия (фигура 9).

Фигура 9. Мнение на учениците относно увеличаване броя на проектите в училище

От проведените анкетни проучвания могат да се направят следните основни изводи:

1. Проектът е желана технология и стратегия за обучение от учителите и учениците в началните класове.
2. Двата ключови субекта в обучението са с нагласата за по-често прилагане на проектното обучение.
3. Проектите в началните класове ще бъдат ефективни, ако са наситени с игри, експерименти и други интерактивни занимания и дейности.
4. Най-предпочитаните от учителите и учениците са груповите проекти.
5. Компетентностният подход разкрива широки възможности за по-често реализиране на интердисциплинарни проекти, чрез които не само ще се развиват ключовите компетентности, но и ще се отговори на потребността на малките ученици от проекти с разнородни задачи, ресурси и дейности.

Учебният проект е един от ефективните пътища за реализиране на компетентностния подход в началния етап на образование. Той е предизвикателство за българските педагози, тъй като е свързан с въпроси, на които все

още те търсят отговори. Сред тях са въпросите: кога и къде да прилагам проектното обучение, какви да бъдат като типове проектите, какви ресурси да се използват и т. н. Тези въпроси подсказват нуждата от продължаване на работата по утвърждаване и усъвършенстване на проектното обучение в българското училище.

БЕЛЕЖКИ

1. 1. ЗА ПРЕХОДА ОТ ЗНАНИЯ КЪМ УМЕНИЯ, II-book.pdf <https://www.mon.bg/bg/100770>
2. 2. КАКВО ТРЯБВА ДА ЗНАЕ ВСЕКИ ЕДИН УЧИТЕЛ ЗА КОМПЕТЕНТНОСТНИЯ ПОДХОД, <https://prepodavame.bg/kakvo-tryabva-da-znae-vseki-edin-uchitel-za-kompetentnostnia-podhod/>.

ЛИТЕРАТУРА

- АТАНАСОВА, Н., 2018. *Интерактивно групово и проектно обучение лице в лице, Теоретико-приложни аспекти*. Пловдив: Fast Print Books. ISBN 978-619-236-034-4.
- ВИТАНОВ, Л., 2022. Ориентиран към ученика позитивен подход на възпитание, обучение и социализация в часа на класа, *Педагогика*, Т. 94, № 1, с. 52 – 64. ISSN 1314–8540,

REFERENCES

- ATANASOVA, N., 2018. *Interacting grupovo i proektno obuchenie litze v litze. Teoretiko-prilojni aspekti*. Plovdiv: Fast Print Books [in Bulgarian]. ISBN 978-619-236-034-4.
- VITANOV, L., 2022. Orientiran kam uchenika pozitiven podhod na vazpitanie, obuchenie i socializacia v chasa na klasa. *Pedagogika-Pedagogy*, vol. 94, no. 1, pp. 52 – 64 [in Bulgarian]. ISSN 1314-8540.

IMPLEMENTING THE COMPETENCE APPROACH INTO THE SCHOOL PROJECTS IN PRIMARY GRADES

Abstract. The competence approach is one of the most effective in pedagogical practice in the world. It is dictated by the influence of the democratic educational paradigms, especially the person-oriented and constructivist ones. Through it, it is expected to form creative and capable young people able to deal with various challenges. This approach is flexible and can be implemented through different forms, methods and means of training in school practice. The project as one of them is an insufficiently explored path for the systematic realization of this approach. The purpose of this publication is to reveal the relationship between the competence approach and project-based learning, as well as the attitude of primary school teachers and students to the school project. In this way, basic guidelines can be outlined for its more effective implementation in school practice, which will help the primary teacher. The modern pedagogue is faced with many challenges, which is why any professional support and help is important for his professional confirmation and improvement.

Keywords: competence approach; learning project; teachers, students

✉ **Dr. Nikolinka Atanasova, Assoc. Prof.**

ORCID iD: 0000-0003-4832-2351

Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: alnina@uni-plovdiv.bg